

Wprowadzenie

Coraz więcej przybywa ludzi starszych w społeczeństwach świata. Zmiany te nie omijają także Polski. I choć aktualnie sytuacja u nas jest relatywnie lepsza niż w innych krajach UE28, to w 2050 r. staniemy się jednym z pięciu krajów w Europie o najbardziej zaawansowanym procesie starzenia populacji, z medianą wieku równą 49,5 lat. Już dziś 14,7% polskiego społeczeństwa ma ukończone 65 lat (w 2050 r. będzie to 30,2%), z każdym rokiem przybywa osób, które kończą 65 rok życia, a w 2050 r. ich liczba prawie się podwoi w stosunku do tej z 2013 r. Po 2025 r. przewiduje się, że drastycznie wzrośnie odsetek osób, które ukończą 80 lat i więcej [GUS, 2014, 110-131].

Wraz z wiekiem zmieniają się potrzeby osób, zarówno te z zakresu bezpośredniej opieki, uwarunkowane narastającą niedołęźnością, jak i kulturowe, edukacyjne. Jest to wpisane w ontogenetyczny rozwój człowieka. Stwarza to szanse rozwoju nowych sfer usług, generowanych przez „białą gospodarkę” [ochrona zdrowia, usługi opiekuńcze i szereg usług pomocowych na rzecz osób niesamodzielnych z powodu wieku], ale także rodzi obawy, czy młodsza część społeczeństwa, czynnie zaangażowana w pracę zawodową, sprosta ciężącym obowiązkom zapewnienia godnego, aktywnego starzenia się swoim rodzicom, dziadkom i pradziadkom.

W jakim zakresie państwo, poprzez określony model polityki senioralnej, jest w stanie wesprzeć te starania, a także kreować nowe formy usług uwarunkowane zachodzącymi procesami starzenia się społeczeństw, aby zaspokoiły one nowy profil potrzeb starzejących się społeczeństw. Mnożą się pytania warte poszukiwań badawczych. Na niektóre z nich znajdziemy odpowiedź w artykułach zawartych w niniejszym opracowaniu, które jest poświęcone zagadnieniom z sektora usług wobec starzenia się społeczeństwa. Otwiera je opracowanie [Krzyszkowski] na temat roli usług społecznych dla osób starszych. Są one udzielane w pełni lub częściowo nieodpłatnie przez ludzi spoza najbliższego kręgu więzi uczuciowych osób, którym są dostarczane. Jednym z rodzajów usług społecznych są usługi opiekuńcze, na które wzrasta popyt w związku ze starzeniem się społeczeństwa.

czeństw, zaś sam sektor opieki jest najbardziej dynamicznie rozwijającym się rynkiem pracy. Autor przedstawia zróżnicowane podejście do rozwoju usług opiekuńczych w krajach europejskich, a następnie odwołuje się do stanu i perspektyw usług opiekuńczych w Polsce.

W kolejnym artykule [Cesarski] poruszono istotną kwestię, w jakim stopniu jest możliwe zapewnienie starzejącym się osobom dalszego zamieszkiwania w dotychczasowym miejscu, jeśli uczyni się mieszkanie i usługi towarzyszące podstawowym obszarem opieki społecznej nad osobami starszymi (*ageing in place*). Obserwacje polskiej rzeczywistości po 1989 r. wskazują, że coraz bardziej powiększa się liczba osób żyjących w obiektach zbiorowego zakwaterowania, choć nadal w porównaniu z innymi krajami jest nieduża. Autor postuluje konieczność przestawienia się z polityki interwencyjnej, na idącą w kierunku zapewniania trwałych mieszkań, gdyż w niedalekiej przyszłości problemem mogą się stać znaczne utrudnienia w dostępie do niektórych form zamieszkiwania zbiorowego.

W jaki sposób rozwiązują kwestie wynikające z postępującego starzenia się społeczeństw kraje azjatyckie takie jak: Japonia, Korea Południowa, Tajwan oraz Singapur, czy nadal utrzymywany jest tam charakterystyczny dla tego regionu świata konserwatywny model polityki społecznej – kwestiom tym poświęcono uwagę w kolejnym artykule [Pieliński]. Szczególnym rodzajem usług opiekuńczych jest pomoc osobista kierowana do osób ciężko niepełnosprawnych, która ma im umożliwić samodzielne i aktywne życie, prowadzone według własnego wyboru. Praktyki w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Szwecji [Kowalczyk] skłaniają do przemyśleń nad dalszym kierunkiem doskonalenia tego typu usług w Polsce.

Priorytetem w polityce społecznej wobec starszych osób jest zapewnienie możliwości zamieszkiwania w dotychczasowych warunkach lokalowych. Dla rodziny oznacza to bardzo często aktywne włączenie się w czynności opiekuńcze. Wówczas powstaje dylemat, w jaki sposób połączyć pracę zawodową z opieką nad osobą starszą. Przed tym dylematem stoją szczególnie kobiety, które tradycyjnie pełnią rolę opiekunek. Z badań wynika, że Polska należy do krajów europejskich, w których poziom zatrudnienia opiekunów osób starszych jest relatywnie niski [Jurek]. Co można zrobić, aby pomóc nieformalnemu opiekunowi osoby starszej w stworzeniu i utrzymaniu równowagi między zaangażowaniem w obowiązki zawodowe i opiekuńcze? Jakie są w tym zakresie doświadczenia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej? Niewielkie, formalne wsparcie opiekuna rodzinnego na rynku pracy w Polsce, w stosunku

do innych krajów członkowskich, stwarza konieczność podjęcia działań w kierunku poprawy tej sytuacji [Furmańska-Maruszak]. Opiekunowie – zarówno ci formalni, jak i nieformalni – potrzebują odpowiednich szkoleń, aby skuteczniej wykonywać swoje zadania. Z artykułu [Strzelecka] na temat efektów pilotażowych szkoleń w ramach projektu NMCE – *Nurse Managed Care for Elderly*, który był realizowany w wybranych krajach członkowskich UE, w tym także w Polsce, dowiadujemy się między innymi o możliwościach ujednoczenia profili zawodowych opiekunów seniorów, w tym stworzenia także porównywalnych profili opiekunów nieformalnych.

Ostatnie dwa opracowania są poświęcone młodszej części starzejącego się społeczeństwa. Są to osoby, które przekroczyły 45 rok życia i z tego względu stają się mniej atrakcyjnymi pracownikami dla pracodawców. Pewną formą zabezpieczenia przed tą niekorzystną sytuacją jest dbałość o aktualizację posiadanej wiedzy i umiejętności, między innymi dzięki usługom edukacyjnym dla osób dojrzałych [Kołodziejczyk-Olczak]. Osoby po 45 roku życia, które dotknął problem bezrobocia, mają szanse na reintegrację społeczno-zawodową dzięki zatrudnieniu w spółdzielniach socjalnych [Sobczak].

Publikacja tego tomu została sfinansowana dzięki środkom uzyskanym z Urzędu Miasta Łodzi, Urzędu Miasta Zgierza, od dziekana Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego oraz z opłat wnoszonych przez uczestników spotkań naukowych, organizowanych przez Katedrę Pracy i Polityki Społecznej w kwietniu i czerwcu 2014 r. [w tym polityków społecznych w Brzezinach].

Bogusława Urbaniak